
Projekt:
KOSEC
Crex crex

*Društvo za opazovanje in
proučevanje ptic Slovenije*

Kosec je travniška ptica, ki preživi večino časa v kritju gostega travniškega rastja. Čeprav ni ravno droben - velik je kot grlica - živi tako skrito, da ga človek skoraj nikoli ne vidi. Dosti bolj razpoznavna je koščeva pesem, raskav dvozložen klic "krrek-krrek", ki v spomladanskih in poletnih nočeh odmeva prek travnikov. Klic nekoliko spominja na zvok ob brušenju kose, od tod ime kosec. Kosca sta močno prizadela modernizacija travniškega kmetijstva ter uničevanje življenjskega prostora z melioracijami, regulacijami in pozidavo. Število koscev se znižuje tako naglo, da ga je svetovna organizacija za varstvo ptic BirdLife International uvrstila med vrste, ki so ogrožene v svetovnem merilu. Tudi v Sloveniji je kosec močno ogrožen in njegov obstoj je negotov.

OSEBNA IZKAZNICA

Opis: Tako samec kot samica sta rjavo pisana, s temnimi pegami po hrbtu in svetlimi progami po boku. Krila so rjasto rjava, nadočesna proga, grlo in prsa so sivi.

Teža in velikost: Odrasle ptice so dolge od 27 do 30 cm, razpon kril je od 46 do 53 cm, tehtajo okoli 160 g. Na pogled je ptica velika kot grlica.

Življenjski prostor: vlažni travniki, steljniki, travnata močvirja in barja, pašniki ter gorske senožeti.

Gnezdo: Samica zgradi gnezdo na tleh. Je neopazno skrito med travnimi bilkami, ki jih strehasto zapogne preko jamice, v katero nanese še nekaj mahu.

Način življenja: Kosec je selivka, ki zimo preživi v tropski Afriki. Večina koščevega življenja se odvija na tleh. Dneve porabi za iskanje hrane (deževniki, polži, žuželke, žabice, jeseni pa tudi semena trav in šašev), ponoči pa samci s klicanjem privabljajo samice.

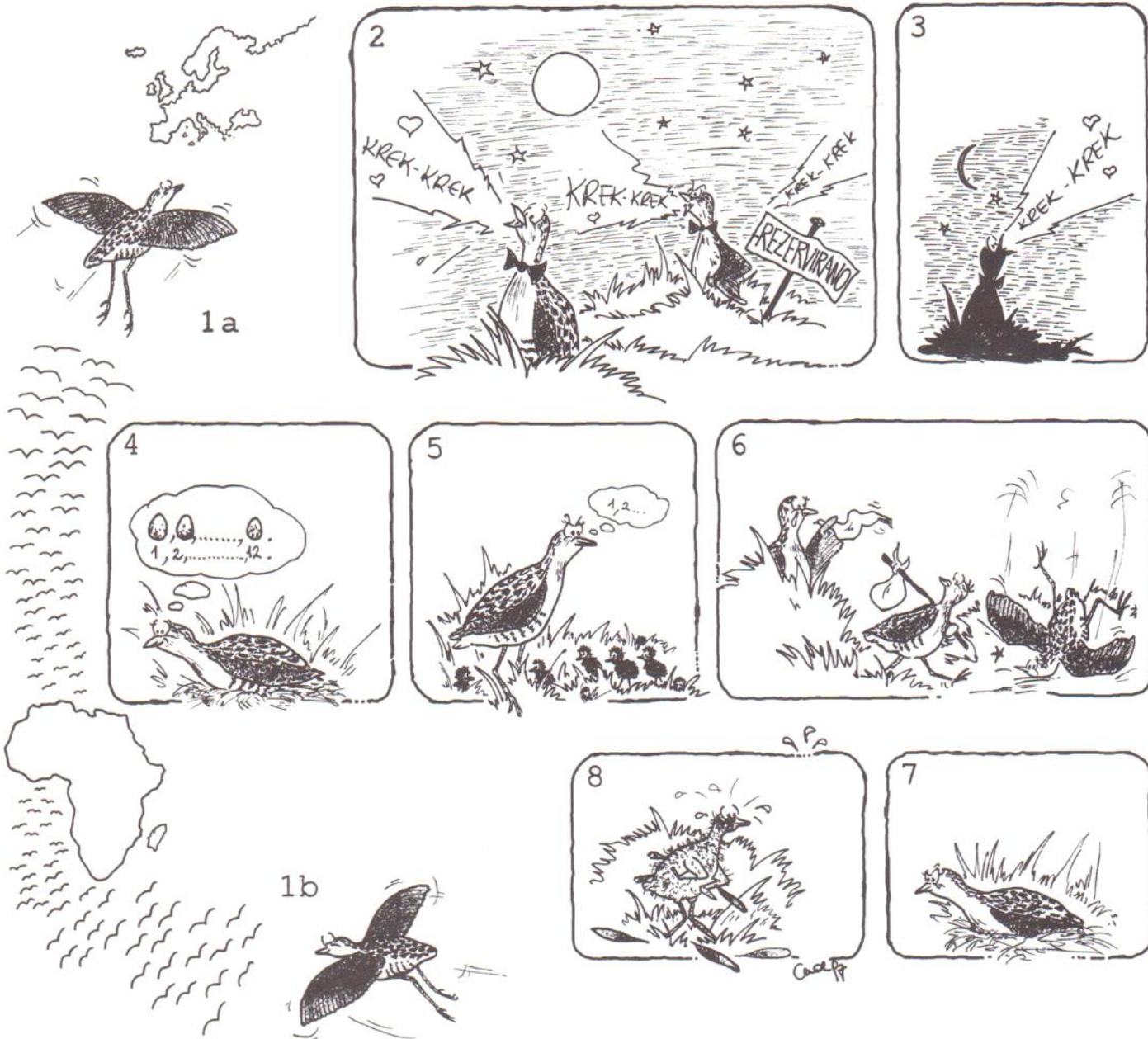
Ogroženost: Uničevanje življenjskega prostora zaradi melioracij, intenzivnega kmetijstva in vodnogospodarskih posegov. Izguba gnezd ter smrt mladičev in valečih samic zaradi zgodnje in prepogoste strojne košnje.

Varstvo: Ohranitev ekstenzivnega kmetijstva; zaščita območij, ki so ključnega pomena za kosce.

Dva dni staro pišče kosca

- 1.a Konec aprila in v začetku maja se kosci iz prezimovališč v Afriki vrnejo v Evropo. Njihov cilj so vlažni travniki, steljniki, travnata močvirja in barja ter gorske senožeti.
2. Samec takoj po svojem prihodu začne privabljati samico. Z enega in istega mesta se noč za nočjo iz varnega zavetja visokih trav nepretrgoma oglašja s svojim značilnim krek-krek, vse dokler ne uspe pritegniti samice. Samice prilete v naše kraje nekaj dni za samci.
- 3., 4. Samec in samica sta le nekaj dni skupaj. V tem času se samec oglašja bolj poredko in še to večinoma podnevi. Samica zgradi gnezdo sama in ko začne konec maja znašati jajca, jo samec zapusti in prične klicati novo samico.
5. Čez 16 do 19 dni se izvalijo puhasti, črni mladiči, ki že drugi dan pod budnim očesom matere zapustijo gnezdo. Prve tri, štiri dni jih samica še hrani, kasneje pa že sami iščejo hrano. Samec pri skrbi za zarod ne sodeluje.
6. Po dveh tednih odidejo mladiči po svoje, čeprav še ne znajo leteti. Popolnoma samostojni postanejo pri petih tednih starosti.
7. Če je v tem času še dovolj visoke vegetacije, samice julija gnezdijo še v drugo. Največkrat z drugim samcem in stran od prejšnjega gnezda.
8. Konec poletja se odrasle ptice golijo. Skoraj hkrati odvržejo vsa repna in letalna peresa, kar je med pticami precejšnja redkost. Ker ne morejo leteti, so v tem času še posebej ranljive.
- 1.b V septembru se v novem perju začno seliti na jug. Za pot do Afrike porabijo dva do tri mesece. V februarju in marcu se zopet obrnejo nazaj na sever. (Risbe: Marjan Vaupotič)

V Evropi se je število koscev v zadnjih dvajsetih letih zmanjšalo za več kot polovico. Glavni krivec za to je izginjanje in preoblikovanje njihovega travniškega življenjskega prostora. Vlažni travniki, steljniki, gorske senožeti, močvirja in pašniki se umikajo pred intenzivnimi, oskrbovanimi gnojenimi travniki in njivami, se zaraščajo ali pa so zaradi pozidav za vedno izgubljeni. Ptice tako ne najdejo več primerne prostora za varno gnezdenje in vzrejo svojega zaroda.

Velika je tudi škoda, ki jo človek naredi neposredno s košnjo. Kosci se v nevarnosti redko odločijo za beg. Raje se potuhnejo in skriti v travi počakajo, da nevarnost mine. Zlasti mlade ptice, ki še ne znajo leteti, ne morejo ubežati vedno hitrejšim kosilnicam. Tudi gnezda, ki so pred ostalimi plenilci v visoki travi dobro skrita, pokosijo rezila kosca - človeka.

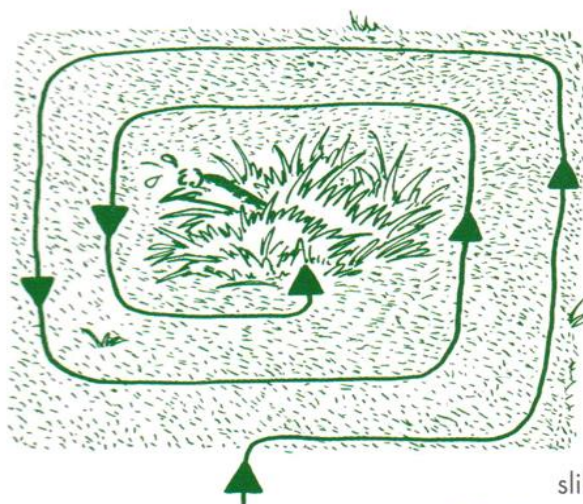
V svetu je vedno več pozornosti posvečene varstvu koscev. V ta namen so naravovarstveniki izpeljali številne raziskave o tem, kako kmetje lahko gospodarijo s svojimi travniki, ne da bi pri tem škodovali pticam. Rešitev je več:

Kasnejša košnja V juniju se ravno izlegajo mladiči in kosilnica lahko uniči cel zarod skupaj s samico, ki mladih ne zapusti. Že teden dni kasnejša košnja lahko zmanjša smrtnost koscev kar za 30%. Prva košnja naj se tako ne začne pred drugo polovico junija. Tudi proti koncu poletja potrebujejo kosci dlje časa kritje, še posebej v času golitve, ko ne morejo leteti.

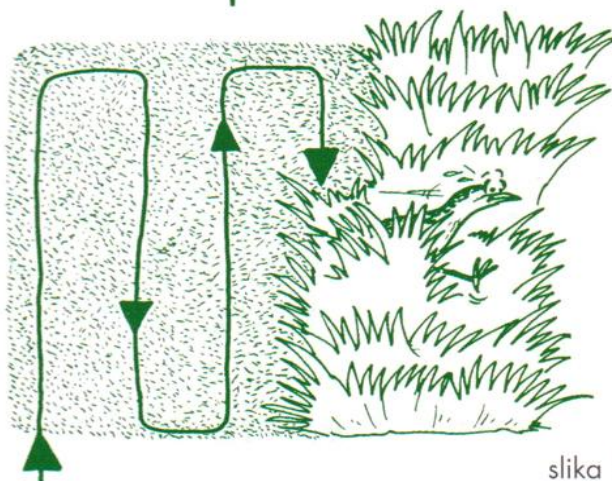
Način košnje Košnja z roba parcele proti notranjosti (risba 1) je za talne travniške ptice pogubna. Ptice, ki beže pred kosilnico, se na koncu znajdejo v pasti, v majhni še nepokošeni zaplati sredi golega travnika. Koscem in drugim travniškim živalim sta veliko prijaznejša načina košnje prikazana na risbah 2 in 3. Košnja od sredine travnika navzven ali z ene strani travnika proti drugi nudi pticam veliko več možnosti, da pobegnejo na varno.

Nekošeni predeli travnikov Zelo pomembni za preživetje koscev so nepokošeni robovi ali koti travnikov, kjer ptice najdejo trajno zavetje, potem ko je bil njihov travnik pokošen. Takšne zaplate bodo koscem prišle prav tudi spomladi, ko drugje še ne bo dovolj kritja. Pomembno je, da so nekošeni predeli vsako leto na drugem delu travnika. Predolgo nepokošeno zemljišče se preveč zaraste, zelo kmalu pa se tu naselijo grmovnice.

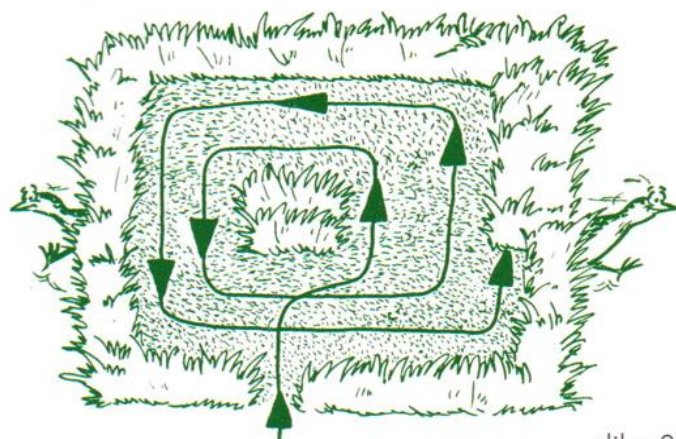
Slika 1: Travniškim pticam neprimeren način košnje
Slika 2, 3: Travniškim pticam primeren način košnje

slika 1

slika 2

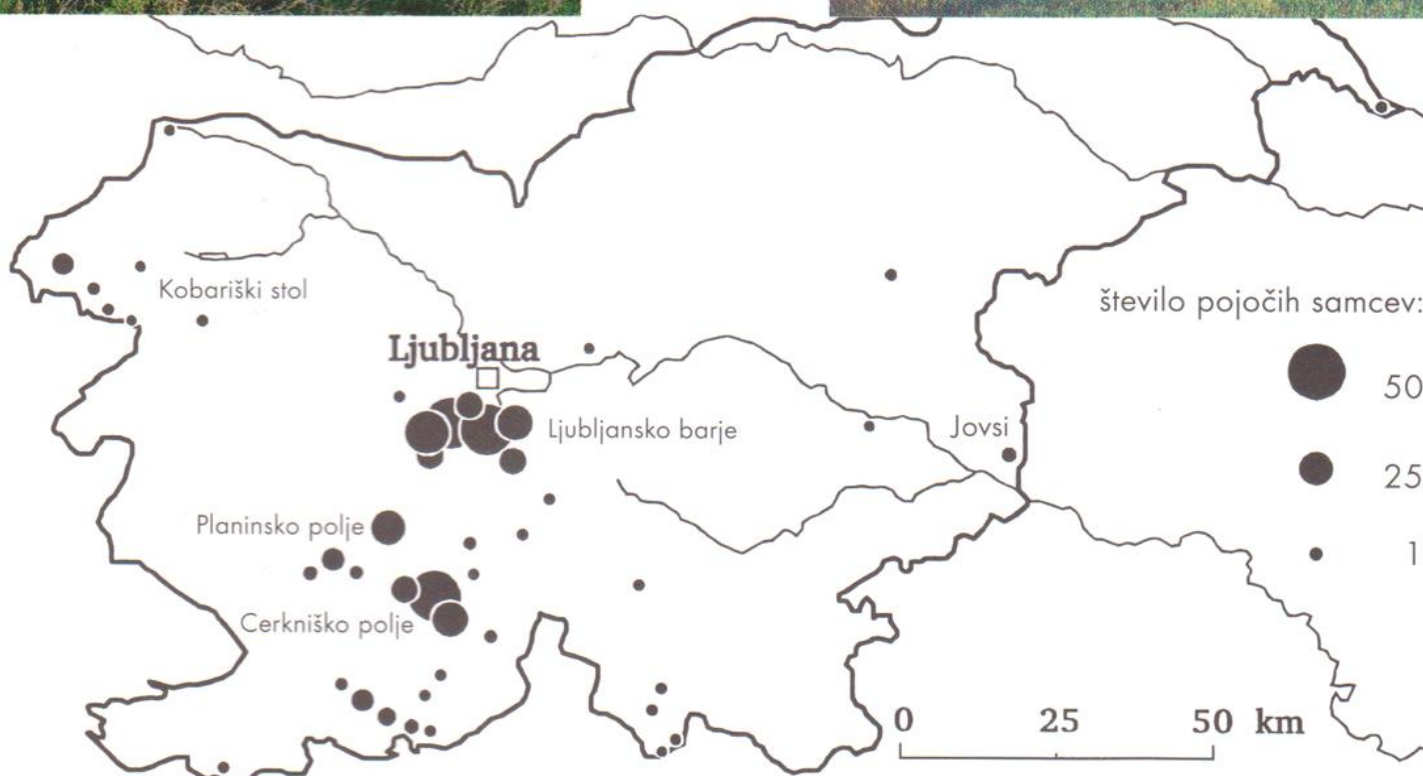
slika 3

Prvo natančnejšo sliko o razširjenosti in številu koscev v Sloveniji je dalo štetje koscev, ki so ga v letih 1992 in 1993 opravili člani in sodelavci DOPPSa. V poletnih nočeh so na travnikih s poslušanjem preverjali navzočnost koscev. Našteli so okoli 500 samcev koscev. Skoraj polovica se jih je oglašala z Ljubljanskega barja. Večje število koscev je bilo še na travnikih Cerkniškega jezera in Planinskega polja, na travnikih v dolini Reke, ob Nanoščici in v Postojnski kotlini, na pobočju Kobariškega Stola ter v Jovsih ob Sotli. Nekaj deset let nazaj so se oglašali tudi s štajerskih, prekmurskih in gorenjskih travnikov. Danes jih tu ni več.

Kobariški stol

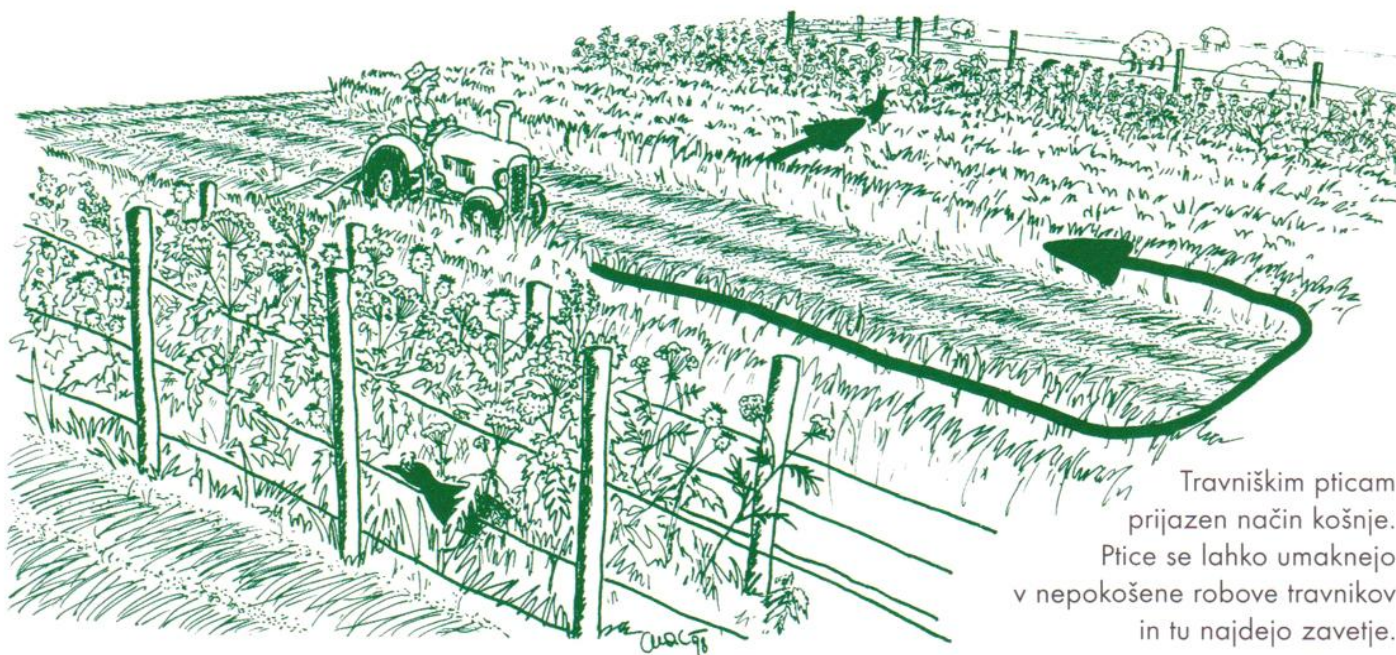
Jovsi - primer koscem prijazne košnje

Planinsko polje

Ljubljansko barje

Travniškim pticam
prijazen način košnje.
Ptice se lahko umaknejo
v nepokošene robove travnikov
in tu najdejo zavetje.

Let's help the Corncrake

The Corncrake is the only globally threatened bird species in Slovenia with more than just a few breeding pairs. Its habitat are predominantly wet lowland meadows, flooded sedge meadows on carst-poljes, as well as alpine meadows and abandoned pastures. In the Slovenian Corncrake census 1992/93, app. 500 calling males were registered. Vast parts of northern and eastern Slovenia were lacking any records of Corncrakes although two to three decades ago calling males were reported to be frequent there, too. The breeding biology and habitat requirements of Corncrakes are explained as well as threats due to habitat destruction, intensive farming and early mowing. We can help Corncrakes by delaying mowing, using alternative mowing strategies, and by leaving unmown edges or corners for shelter.

generalni pokrovitelj DOPPS

mobitel
SLOVENSKI OPERATER NMT & GSM

BirdLife
INTERNATIONAL

Prirodoslovni muzej Slovenije
Slovene Museum of Natural History

Vodja projekta: Vesna Grobelnik; Koordinator: Borut Mozetič; Besedilo: Vesna Grobelnik, dr. Peter Trontelj;
Strokovni pregled: dr. Davorin Tome; Lektura: dr. Peter Legiša; Risbe: Marjan Vaupotič;
Fotografije: Vesna Grobelnik, dr. Peter Trontelj; DTP: Primož Karba, KGB ZOD;
Izvedba: Dušan Šuštaršič; Tisk: Hren grafika; Naklada: 5000 izvodov

Projekt Kosec © sodi v sklop Programa varstva redkih in ogroženih vrst ptic v Sloveniji©,
ki ga uresničuje DOPPS.

Informacije: Društvo za opazovanje in proučevanje ptic Slovenije (DOPPS), p.p. 2395, 1001 Ljubljana,
tel. (061) 133 95 16, mobitel 0609 625 210

Po mnenju Ministrstva za kulturo Republike Slovenije št. 415-424/98 z dne 26. 03. 1998 šteje zloženka med proizvode,
za katere se plačuje 5% davek od prometa proizvodov na osnovi tarifne št. 3 davka od prometa proizvodov in storitev.